

Kniha může být posuzována z hlediska společenské účel-
nosti, z hlediska estetického, z hlediska pravdy, morálky a
z deseti či z padesáti hledisek jiných. Jeden kritik chce, aby
odpovídala stavu současných věd, druhý si žádá především
správné kompozice, třetí zdůrazňuje jazyk, pátý tendenci,
desátý objektivnost, a tak se ti moudří a učené lidé jen zřídka
a po dlouhých rozpravách shodnou na úsudku, který může
mít obecnou platnost. — Snad se tedy dopouštíme věci poše-
tilé a příliš odvážné, tvrdíme-li o nové knize J. Š. Kubína,
že je to uchvacující dílo. — Snad bychom měli počkat, až
kniha projde kritickou a čtenářskou výhňí, snad by se slušelo,
aby Družstevní práce nabídla Kubínův svazek s důstojným
mlčením, snad budeme obviněni, že větríce úspěch, chvátáme
připojit ke Kubínovu jménu svůj podpis, snad vystrkujeme
příliš růžky a leckterý čtenář nás za to možná prožene. — Věru,
je dost důvodů, pro něž bychom měli držet jazyk za zuby.
Proč tedy začínáme?

Myslím, že si všichni lektoři osvojili při svém řemesle špetku
nedůvěřivosti. Myslím, že jsou i ostýchaví. Jak jinak! Obchod-
ní zájem není jejich zájmem nejvlastnějším. Nemají dost
chuti hrát úlohu nakladatelských jednatelů ani úlohu pro-
roků. Drží se v povzdálí, ale tu a tam jim padne do ruky spis,
který vdmychává odvalu v takové míře, že mohou zapome-
nout na vrozenou skromnost i na získanou opatrnost. Tehdy
ti lektoři zatroubí z plných plic a jsou ochotni dát se za nové
dílo rozsekat třeba na cucky. — To se přihodilo při četbě
Kubínovy knihy *Hrozná chvíle*.

Cítím jakousi povinnost odložit všechny zdvořilostní zvyky
(neboť mluvíce o básníku, nemáme dbáti maličností) a chci se
zmínit i o smíšených pocitech, s nimiž jsme k řečené knize
přistupovali.

Před časem Kubín zapsal nejvelkolepější lidové povídky. Učinil to s takovou jazykovou znalostí, s takovým zasvěcením a s takovým básnickým zaujetím, že by měl býti slaven po všech českých vlastech. Jestliže, laskavý čtenáři a spanilomyslná čtenářko, slyšíte Kubínovo jméno snad poprvé, neuvědčujte nás to z nadsázky. Věc by spíše dokazovala, že mlýny slávy — právě tak jako mlýny boží — melou pomalu. — Když se tedy učenec Kubín ve věku pokročilém rozhodl, že vydá vlastní prózy, v lektorech hrklo. Dostat rukopis od Kubína je cosi nadmíru významného, jenže — pravdě budiž průchod dán — největší znalci poezie bývají zhusta chabými umělci. Učenec Kubín — řekl si leckterý z lektorů — se tak dlouho zabýval sbíráním lidového umění, až mu zůstalo něco za nehtem. Vědec zcela definovaný svými zájmy a způsobem práce napsal patrně ohlasy lidových povídek. Bude on to nějaký odvar slavných textů z Podkrkonoší, a všichni lidé, kteří četli Kubínovy zápisy málem na kolenou, spustí teď křik, že se vedle jeho dokonalého díla neměly objevit beletristické improvizace.

Ono je ovšem pravda, že kdekdo mohl již ze starších Kubínových publikací poznat jeho tvůrčího ducha, ale v lidské povaze lpí povrchnost, která nás má k tomu, abychom posuzovali autora podle vžitého názviska. Učenec? Dobrá, navždy učenec! — Leckdo z nás si tedy myslil, že Kubín je básnící profesor, a s těmi pochybenými názory jsme otvírali knihu.

Vstup k Hrozné chvíli tvoří poněkud starosvětská dedikace, která připomíná poklonu s výše jezdeckého koníka; možná, že čtouce věnování budete myslet na starší školy básnické, ale text dá vaší zvědavosti za vyučenou právě tak jako lektorům. Ucítíte horký lidský dech a zapomenete na své klasifikační hledisko i na poučky. Uhaduji, že vám bude blaze a že si řeknete: Naprosto nemám dojem písemnosti a rozeznávám jen proud života učeněný v příběh. Ach, to je krásná kniha! Živá, mladistvá, pravdivá, naplňující řád a porušující regule právě tak, jak tomu bývá u mistrovských děl, neboť nepravdivost je znakem básnické krásy a její ustavičnou obnovou.

Mluvit o knize a o Kubínově vypravěčské metodě v celé její šíři považuji za věc příliš nesnadnou. Snad postačí zastavit se u první z epizod. — V povídce označené názvem *Kytinky*

zemře zedníkovi Láskovi žena. To je zajisté motiv, který pokud paměť sahá, býval traktován s náramným citem. A jak si vede náš mistr? Potlačuje pohnutí, uniká mu a dává zníti nezbytnostem, které kráčívají přes hroby. Z několika vytržených vět snad vysvitne, s jakým porozuměním pro tragiku i pro podivný humor a současně s jakým porozuměním pro potřeby života a pro vypravěčský účín se autor vyjadřuje. (Slova vysázená kurzívou podtrhl pisatel článku.)

„—na Lásku trlilo zle — před samým létem umřela mu žena, když tomu byl *nejmtň rád*. — Lásko se chytil za hlavu — — Odpočívej, mámo, v pokoji, nám zas rachotí kolo dál. Tak, tak. — — Nejvíc pomýšlení dělal teď Láskovi hoch, devítiletý Vašík. Co s ním? Já musím tuhle třeba na týden z domu, přeci nemůžu brát hochu s sebou do světa! A pak: chodí *taky* do školy. — — No ale, měl kozu, požádal sousedku, aby ji *svou hodinu* podojila, Vašík bude mít hrnčiček mléka k snídani. — Bodejť, žádné zázraky dělat nemůžeme, musí se to cuckovat, jak pámbu dá!“

Uvedené místo dost názorně ukazuje Kubínův epický vznět, především však lze na něm demonstrovat jeho naprosté pohrdání všemi konvencemi a každým popisem. Dalek nějakého klišé buduje autor svou situaci ze vztahů, to jest z oné člověčiny, z oné pralátky básníků, o níž se pranic nedovíte v teoretických příručkách. Čtenáři, který uvykl na všelijaké *poetizace* obsahové a lexikální, se bude snad zdát Kubínův vypravěčský způsob málo literární. Podobný názor lze udržet, jen rozlišujeme-li literárnost od umění a od básnické práce. Ve smyslu řemeslného povídkářského zvyku jde u Kubína zřejmě o prózu revoluční, podivínskou a neklidnou. — Přímá řeč bez uvedení přeskakuje s vypravěče na hrdinu a od něho k apostrofám a k vložkám a k úslovím. Nezdobí se, nemaluje, netvrdí, že je věc taková či maková, ale uvede vás v konstrukci vztahů tak záměrně a slovem tak příznačným a jaderným, že se nemůže minout věci nejdůležitější, to jest účinem. Estetické složky tohoto účínu nemají nic společného s literárností, to lze tedy připustit, jen doplníme-li, že jsou básnické. Běžná novelistika nás baví, těmito povídkami bude však čtenář zasažen v jádru bytosti, v místě, kde tkví jeho poměr ke skutečnostem a k lidem, krátce: bude (jak se odedávna říká) zasažen v srdci.

Pokud jde o Kubínovu řeč, lze tvrditi, že je vklíněna mezi

spisovný jazyk a lidovou mluvu a že oba systémy tvoří její pozadí. Nezdá se, že by autor Hrozný chvíle chtěl naplnit první či druhou jazykovou normu, ale po způsobu opět právě básnickém přijímá z obou stran a kontrastuje s nimi a zároveň je spojuje. Sledovat Kubínovy jazykové záměry představuje hru ve hře. Nechť je to však jakkoli vábivé, nejdůležitější věcí při četbě zůstane přece jen intenzivní pocit života, k němuž jsme pohlíželi jako k báni sklenuté žebrovím vztahů a básnického poznání.

Zaujetí lektorů pro Kubínovu prózu jde tak daleko, že — navzdory všem nenadálým epickým zvrátům a navzdory podivnostem — neváhají povídky zařadit k nejkrásnějším, které kdy byly napsány. „Tak, tak!“ Věříme, že Kubínova kniha ještě za sto dvacet let vyhraje vánoční anketu v Lidových novinách.